

Därför vill 1943 års män arbeta vidare efter 65 års ålder

LENNART WELIN, docent, överläkare, medicinkliniken, Sjukhuset i Lidköping
lennart.x.welin@vgregion.se

LARS WILHELMSÉN, professor emeritus, Sahlgrenska akademien, Göteborg

SUZANNE ANDER-PECIVA, fil lic, psykolog, Centrum för befolkningsstudier, Åldrande och livsvillkor, Umeå universitet

CATHARINA WELIN, med dr, sjuksköterska, Sahlgrenska akademien, Göteborg

Statsminister Fredrik Reinfeldt intervjuades i Dagens Nyheter 7 februari 2012 och framförde bla att arbetslivet kan sträcka sig till 75 års ålder. Det startade en intensiv debatt i tidningar och på internet. Pensionsdebatten fortsatte in i den politiska delen av Almedalsveckan den 2 juli 2012, där Pensionsmyndigheten och socialförsäkringsministern tyckte att pensionsåldern behövde höjas för att systemet ska hålla för utbetalning av minst 75 procent av slutlönen till den snabbt växande skaran av äldre. År 1975 sänktes pensionsåldern i Sverige från 67 till 65 års ålder. Sedan år 2001 har man rätt att arbeta till 67 års ålder. Fortfarande betraktas dock 65 år som den »normala» pensionsåldern.

Studien 1943 års män

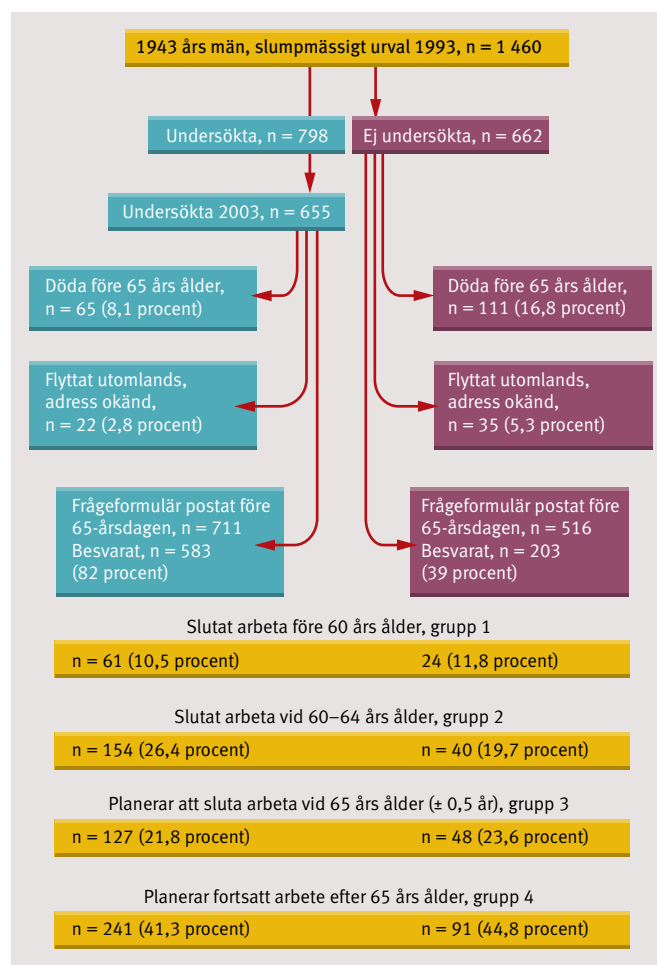
Studien 1943 års män är en fortsättning av tidigare studier på 50-åriga män som startade i Göteborg 1963 med studien 1913 års män [1]. År 1978 fick de då 65-åriga 1913 års män ett omfattande frågeformulär om hur de såg på sin förestående pensionering. Formuläret var konstruerat vid Karolinska institutets laboratorium för klinisk stressforskning för projektet Livsmiljö och hälsa [2]. Detta frågeformulär har vi nu använt i ett lätt modifierat skick och sänt till 1943 års män strax före deras 65-årsdag år 2008, dvs fyra år innan pensionsdebatten drog igång.

Avsikten med denna studie var att kartlägga 65-åriga mäns synpunkter på bla verklig och önskvärd pensionsålder samt dess samband med sociala faktorer, utbildning, arbetstrivsel, sjukdomar och olika symptom.

METOD

Det slumpmässiga urvalet bestod initialt av 1460 män födda 1943 som kallades till en undersökning år 1993. Både de som då deltog och de som inte deltog fick frågeformuläret några veckor före sin 65-årsdag år 2008 (Figur 1). Bland deltagarna i det ursprungliga urvalet 1993 (n = 798) hade 65 (8,1 procent) avlidit före sin 65-årsdag och bland icke-deltagarna (n = 662) 111 (16,7 procent). Av 711 tidigare deltagare svarade 583 (82 procent), och av 516 icke-deltagare svarade 203 (39 procent). I hela materialet blir då svarsfrekvensen 64 procent.

Frågeformuläret kan grovt delas in i fem delar: utbildning, yrke, familjesituation, ekonomi (25 frågor), sjukdomar, symptom och upplevd hälsa (71 frågor), sociala förhållanden och fritid (21 frågor), arbetsförhållanden (33 frågor), inställning

Figur 1. Urval av deltagarna i studien 1943 års män.

till pensionering (28 frågor). Bara en mindre del redovisas i denna rapport. Mantel-Haenszels test för jämförelser mellan proportioner har använts. Vi har använt $P < 0,01$ (och inte $P < 0,05$) som mått på statistisk signifikans. Studien godkändes av den regionala etikprövningsnämnden i Göteborg.

RESULTAT

Av de totalt 786 männen som besvarade formuläret hade 85 (10,8 procent) slutat arbeta före 60 års ålder (grupp 1). Ytterligare 194 (24,7 procent) hade slutat arbeta i åldern 60–64 år (grupp 2) och 175 (22,3 procent) hade slutat arbeta eller planerade att sluta arbeta runt 65 års ålder ($65 \pm 0,5$ år, grupp 3). 332 män (42,2 procent) planerade att fortsätta att arbeta hel- eller deltid efter 65 års ålder (grupp 4) (Figur 1). De 85 männen i grupp 1 (som hade slutat arbeta före 60 års ålder) avviker klart

SAMMANFATTAT

Ett slumpmässigt urval av män födda 1943 fick inför sin 65-årsdag ett frågeformulär som besvarades av 786 (64 procent). **De delades in** i fyra grupper: pensionerade före 60 års ålder (grupp 1, 11 procent), pension vid 60–64 år (grupp 2, 25 procent), tänker sluta arbeta runt 65 års ålder (grupp 3, 22 procent) och tänker fortsätta arbeta efter 65 års ålder (grupp 4, 42 procent). **Männen i grupp 1** hade lägre utbildning och rapporterade högre

grad av sjuklighet än männen i de andra grupperna. **Männen i grupp 4** hade högre utbildning, oftare kontorsarbete/tjänstemannayrke, makar i arbete och upplevde sin hälsa som bättre än männen i de andra grupperna. **Männen i grupp 4** trivdes bättre och hade mer inflytande i sitt arbete än männen i de andra grupperna och oroade sig mer för att pensioneras för tidigt.

TABELL I. Upplevd hälsa, utbildning, arbetsförhållanden och upplevelser inför pension hos tre av grupperna i studien.

	Grupp 2, n=194, procent	Grupp 3, n=175, procent	Grupp 4, n=332, procent
Upplevd bra hälsa	77,3	76,6	86,9
Tror hälsan bättras av pension	24,9	15,1	11,8
Bra självförtroende	86,5	89,1	95,5
Universitetsutbildning	23,4	27,6	42,3
Makan arbetar	41,7	56,4	72,6
Tre eller fler i hushållet	5,2	6,4	13,0
Bra arbetsituation	70,2	74,1	87,0
Trivs bra med arbetet	82,5	84,6	93,9
Fysiskt ansträngande arbete	27,2	28,6	16,9
Alltför styrt arbete	51,6	39,7	30,3
Inflytandeöver eget arbete positivt	72,9	73,7	82,9
Arbetsituation bättre senaste fem åren	24,7	28,6	39,5
Ökat intresse för yrket senaste åren	1,1	2,3	10,7
Viktigt ha arbete efter pension	3,1	7,4	51,5
Problem att inte ha regelbundna kontakter med arbetskamrater	6,8	7,0	19,5
Pensioneras för tidigt? Ja	6,2	4,1	22,0
Positiv till pensionering	90,7	79,4	57,8

från de övriga grupperna såtillvida att de hade lägre utbildning, sämre ekonomi och klart högre sjuklighet. Trots det tyckte 22 procent av männen i grupp 1 att de pensionerades/slutade arbeta för tidigt (13 procent i grupp 2–4). Männen i grupp 1 kommer inte att redovisas ytterligare.

Av Tabell I framgår att de som avsåg att arbeta efter 65 års ålder (grupp 4) upplevde sin hälsa som bättre och trodde inte att den skulle förbättras av pensionering i samma utsträckning som männen i grupp 3 (slutar arbeta vid 65 års ålder) trodde. Dessutom hade de gott självförtroende. De var också universitetsutbildade i högre utsträckning (42,3 procent) än männen i grupp 2 (23,4 procent) och grupp 3 (27,6 procent). Det var också vanligare att man till män i grupp 4 fortfarande arbetade (72,6 procent) jämfört med 41,7 respektive 56,4 procent i grupp 2 och 3. Det var vanligare bland män i grupp 4 att ha större hushåll (tre personer eller fler).

Upplevd god arbetsituation, trivsel i arbetet, positivt inflytande över den egna arbetssituationen och intresse för yrket var vanligare i grupp 4 än i grupp 2 och 3. Arbetet för männen som tänkte arbeta efter 65 års ålder var också mindre fysiskt ansträngande och mindre styrt än för männen i grupp 2 och 3. Männen i grupp 4 upplevde det också som viktigt att ha arbete efter pensioneringen. De ansåg att pension vid 65 års ålder var för tidigt och var mindre positiva till pensionering än männen i grupp 2 och 3. Männen i grupp 4 trodde också att de skulle få problem utan regelbundna kontakter med arbetskamrater.

DISKUSSION

Den här studien omfattar enbart män. Alltså kan vi inte uttala oss om kvinnors inställning till pensionering. Endast 64 procent (786 av 1227) av männen besvarade formuläret, vilket gör att generaliserbarheten är begränsad, även om det är klart bättre än de 44 procent som redovisades i en nyligen publicerad studie från Pensionsmyndigheten där 61–70-åriga män och kvinnor telefonintervjuats [3].

Som bifynd i studien noteras att icke-deltagarna 1993 (då 50 år gamla) hade dubbelt så hög mortalitet (16,8 procent) som deltagarna (8,1 procent) fram till sin 65-årsdag. Liknande skillnader hittade vi bland 1913 års män efter 15 års uppfölj-

ning. Bland dem var mortaliteten 12,8 procent och bland icke-deltagarna 22,9 procent [4].

Förvånansvärt många (42,2 procent av dem som besvarade frågeformuläret) planerade att fortsätta att arbeta (hel- eller deltid) efter 65 års ålder. Detta kan jämföras med en annan svensk studie på män och kvinnor i åldern 55–64 år, utvalda 2001, där bara 8,4 procent av männen och 4,4 procent av kvinnorna önskade fortsätta att arbeta efter 65 års ålder [5]. Faktorer som i den studien [5] var relaterade till önskan att fortsätta att arbeta efter 65 års ålder var likartade dem i vår studie, dvs man hade en positiv inställning till arbetet, som upplevdes som stimulerande.

I en ledare i Lancet [6] diskuterades också sambandet mellan upplevd kvalitet på arbetet (mätt som en kombination av ansträngning och belöning) och önskan att pensionera sig. I 15 europeiska länder fanns ett starkt samband mellan arbets kvaliteten och önskan att pensionera sig. Länder med låg kvalitet på arbetet och stark önskan att pensionera sig var bl a Grekland, Polen och Italien, medan det omvända gällde för Sverige, Danmark, Holland och Schweiz. I analysen från Pensionsmyndigheten [3] finner man bl a att 44 procent av 65-åringarna tänker ta ut pension vid 65 års ålder (i vår studie 22 procent) och att det viktigaste för det beslutet var familj, fritid och avtalspensionens möjligheter. Liksom i vår studie var högt utbildade och de som upplevde sig ha ett stimulerande och trivsamt arbete mer benägna att arbeta efter 65 års ålder. Enligt våra beräkningar på Statistiska centralbyråns siffror var 4,6 procent av befolkningen ≥ 65 år i hel- eller deltidsarbete år 2004. Den siffran hade ökat till 7,7 procent år 2010.

KONKLUSION

65 år förefaller fortfarande vara den vanligaste pensionsåldern även om allt fler planerar att arbeta längre (och även gör det). Viljan att fortsätta att arbeta efter 65 års ålder är starkt korrelerad med god hälsa, hög utbildning, kontorsarbete/tjänstemannayrken (snarare än hårt fysiskt arbete), förvärsarbetande maka och fler än två personer i hushållet (förmodligen yngre barn). Andra faktorer för önskan att arbeta efter 65 års ålder är en bra arbetsituation, att man trivs med och har inflytande över sitt arbete och att det inte är styrt. De som vill arbeta efter 65 års ålder är också mindre positiva till pensionering och anser att det är viktigt att ha ett arbete även efter 65 års ålder. De är också mer oroad för att bli pensionerade för tidigt och därmed kanske bli ensamma och isolerade.

■ *Potentiella jävsförhållanden: Samtliga författare är pensionerade men är fortfarande aktiva i sjukvård eller forskning.*

■ *Studien har fått ekonomiskt stöd från Agneta Prytz-Folkes och Gösta Folkes stiftelse och det regionala FoU-rådet i Västra Götalandsregionen.*

REFERENSER

1. Tibblin G. High blood pressure in men aged 50 – a population study of men born in 1913. Acta Med Scand. Suppl 1967;470:1-84.
2. Edgren B, Larsson TJ. Tjänstemän inför pensioneringen. Delrapport 2. Beskrivande resultat från en postenkät och några explorativa sambandsanalyser. Stockholm: Laboratoriet för klinisk stressforskning, Karolinska institutet;1979. Rapport nr 93.
3. Arnek M. Skäl till att gå i pension eller inte. Pensionsmyndigheten analyserar 2012:1 [citerad 16 okt 2012]. <http://secure.pensionsmyndigheten.se>
4. Tibblin G, Welin L, Larsson B, et al. The influence of repeated health examinations on mortality in a prospective cohort study, with a comment on the autopsy frequency. The study of men born in 1913. Scand J Soc Med. 1982;10:27-32.
5. Soidre T. Retirement-age preferences of women and men aged 55-64 years in Sweden. Aging Soc. 2005;25:943-63.
6. Siegrist J, Wahrendorf M. Quality of work, health and retirement. Lancet. 2009;374:1872-3.

KLINIK & VETENSKAP RAPPORT

■ SUMMARY.

A random sample of men born in 1943 were asked about their views just before their 65th birthday (the common age of retirement in Sweden). 786 (64%) responded. They were divided into 4 groups: Group 1 (11%) retired before the age of 60, group 2 (25%) retired between the ages of 60 and 64, group 3 (22%) planned to retire around the age of 65, and group 4 (42%) planned to continue working after the age of 65. Men in group 1 reported more diseases and lower education than men in the other groups. Men in group 4 had higher education, more often office work, a partner who was still working and felt healthier than the other men. The men in group 4 were also happier with their work and had more influence on their working conditions than the other men, but they were worried about retiring too early.

Lennart Welin, Lars Wilhelmsen, Suzanne Ander-Peciva, Catharina Welin

Correspondence: Lennart Welin, medicinkliniken, Sjukhuset, SE-531 85 Lidköping, Sweden

lennart.x.welin@vgregion.se.